

Des dels Museus

L'exposició *Francesc Casañas i Riera. El retrat d'una ciutat (Sabadell, 1909-1936)*

Joan Comasòlivas, arxiver i director de l'AHS i del MHS / Isabel Argany, tècnica del MHS

236

Al primer terç del segle xx, Sabadell esdevé bressol d'homes i dones (en aquella època, sobretot, homes) punters en tots els aspectes de la vida; polítics de totes les ideologies, escriptors, artistes, fotògrafs, cineastes, impressors. Persones que des d'una consciència ciutadana sense precedents són impulsors de tots els -ismes del moment: liberalisme, socialisme, republicanisme, sindicalisme, anarquisme, cooperativisme, antimilitarisme, esperantisme, neomalthusianisme o idea de la procreació conscient, feminisme. L'excursionisme científic, l'escoltisme, l'espiritisme, el naturisme. La ciència i la cultura. La cultura burgesa de sempre, encarnada per Sardà i Salvany, Joan Sallarès i Pla (l'opositor a la jornada de 8 hores), el Dr. Lluís Carreras, etc. enfront d'una nova cultura obrerista i de lliurepensament emergent. Els grans noms de Sabadell de tots colors van associats a una renaixença de la ciutat i del país en tots els ordres, una renaixença cultural que s'articula entorn de partits polítics, entitats, fundacions i ateneus en ebullició, i que té com a protagonista tot ciutadà pel dret que té de ser-ho i d'exercir aquesta ciutadania. Joan Llonch, Jaume Ninet i Vallhonrat, Magí Marcè, Joan Oliver, Manuel Folguera i Duran, Salvador Sarrà Serravinyals, Ramon Ribera i Llobet, Joan Sallarès Castells, Joan Vila i Cinca, Joan Morral, Llum

de la Selva, etc. Tothom és partícip de l'activitat política entesa com la participació responsable en el destí de la vida ciutadana i del país. D'un país que, entrebancat rere altre, aspira a recuperar la normalitat i atorgar una vida plena als seus habitants. En aquest context creix i es desenvolupa Francesc Casañas i Riera, nat el 1890 en una família d'espardenyers del carrer de Sant Quirze. De ben jove, (1909), s'aficiona a la fotografia i, dins l'Acadèmia Catòlica i entorn l'Associació de Premsa de Sabadell, Casañas es convertirà en el primer reporter gràfic de Sabadell i les seves fotografies estaran presents en algunes de les més importants capçaleres de Barcelona com ara *La Tribuna*, *El Día Gráfico*, *La Hormiga de Oro*, *el Diario de Barcelona*, *La Vanguardia*, *D'ací d'Allà* i *La Ilustración Catalana*, *Feminal*, com també de Madrid, *Mundo Gráfico*, *Blanco y negro*, *ABC* i Màlaga *La Ilustración*. Sabadell tindrà en aquests mitjans una presència que altres ciutats no tenen. Casañas, a diferència de molts dels seus companys que tenien estudi, sortia al carrer a fotografiar tot el que passava. Són objecte del seu ull fotogràfic el reportatge gràfic, la fotografia artística i patrimonial i la fotografia documental ciutadana: el bosc de Can Feu i el gran desplegament cultural que s'hi duia a terme, el Govern de la ciutat (actes institucionals i inaugura-

237

Fotografia 1. Membres de la primera junta d'Art i Arqueologia de l'Acadèmia Catòlica. D'esquerra a dreta: Josep Clapés, Joan Casanovas, Domènec Soler, Ramon Clapés i un personatge no identificat. Asseguets: Lluís Mas i Francesc Casañas, ca. 1927. Autor: Francesc Casañas Riera (AHS. FC00621)

cions), l'excursionisme, l'urbanisme, l'oci i les festes, actes i conferències, esports, indústries, tallers, arts i oficis, etc. i gràcies a ell avui disposem d'una visió àmplia de com eren la societat i la nostra ciutat fa més de 75 anys, i la transformació que ha patit.

D'altra banda, Casañas empenyé, junt al seu amic inseparable Lluís Mas Gomis, l'inventari iconogràfic del Vallès, amb l'esperit de recuperació i promoció del patrimoni, que comportà recórrer esglésies, parròquies i ermites de la comarca amb l'objectiu de retratar-ne l'art religiós: els objectes de culte, mobiliari, imatges de sants, verges, retaules, pintures murals, conjunts arquitectònics eclesials –sobretot rurals– i creus de terme. Molts d'aquests objectes van

desaparèixer durant la Guerra Civil (per robatori o destrucció), de manera que l'única referència actual que en queda són, justament, les seves imatges. Són moltes altres les seves contribucions, com per exemple l'impuls, amb Lluís Mas i Joan Farell Domingo, del Museu d'Història de Sabadell.

Sabadell té altres grans noms de la fotografia, com ara Joan Gusi Oliveras, Albert Rifà (1878-1963) o Joan Vilatobà (1878-1954). Precisament a Casañas i Vilatobà, d'ideologies ben diferents, els uneix la passió per la fotografia i per la cultura en general.

Casañas fou un fotògraf àmpliament reconegut en vida, guanyà diversos premis i exposà en diverses ocasions, com ara l'any 1924 a Sant Feliu del

Fotografia 2. Vista de l'exposició. Autora: Isabel Argany (MHS).

Racó. L'any 1959, la Caixa d'Estalvis de Sabadell li va dedicar una exposició. Deu anys després, Casañas morí, i el 1970 la Sra. Carme Guri, vídua de Francesc Casañas, va formalitzar la cessió del fons fotogràfic del seu marit, consistent en més de 8.000 imatges d'entre 1909 i 1936. Posteriorment, l'any 1991 es va traspasar a l'Arxiu Històric de Sabadell per tal que fos custodiat i tractat en millors condicions. Es tracta d'un fons recurrent en les publicacions d'història i fa uns pocs anys l'AHS en va fer una difusió pública mitjançant l'elaboració d'un àlbum virtual. Tanmateix, la necessitat d'un reconeixement merescut i el fet de disposar del fons en part digitalitzat ha empès el MHS a impulsar aquesta exposició. L'Arxiu His-

tòric i el Museu aposten decidivament des de fa anys pels seus fotògrafs, i en aquest context fa dos anys els mostràvem també una selecció de fotografies de Joan Balmes i Benedicto.

Malgrat mostrar necessàriament una petita part del fons, creiem que es tracta d'una selecció prou rica i il·lustrativa. Unes 85 imatges amb un objectiu clar: posar-lo en valor i col·locar la figura de Francesc Casañas i Riera en el lloc que es mereix entre els fotògrafs sabadellencs i catalans de la seva època. Casañas és un bon fotògraf, un gran fotògraf, tal vegada el millor fotògraf local de la seva època i, com diem, un professional molt reconegut i guardonat en el seu moment.

La finalitat de l'exposició feta al Museu d'Història era posar en valor l'obra de Francesc Casañas i donar-lo a conèixer sobretot a les noves generacions. La mostra s'ha estructurat en tres grans àmbits, que corresponen a les tres sales que ocupa.

En el primer àmbit s'hi ha mostrat el perfil personal de Francesc Casañas i els seus inicis com a fotògraf. S'hi exposen les seves càmeres fotogràfiques i els carnets de fotoreporter i en un altre racó imatges, objectes i documents de la família i del negoci de cordes.

Els seus inicis s'han recreat amb documents i fotografies de l'Acadèmia Catòlica, a la qual va entrar de molt jove i hi va estar vinculat tota la vida, i amb fotografies i documentació sobre els concursos fotogràfics que tant abundaven en aquells anys. En aquest primer àmbit, s'hi mostren sobretot fotografies del que amb l'expressió de l'època en deien art rural. Aquest art rural contraposat a l'art ciutadà no deixa de reflectir l'esperit noucentista del moment, que si bé apostava per la modernitat i el progrés buscava en el camp i el rodal de la ciutat les arrels i la identitat catalana. En serien exemple les fotografies del bosc de Can Feu, les de masies, les de pagesos treballant i moltes altres.

Voldríem assenyalar que els concursos fotogràfics eren part d'una activitat que no acaba en ella mateixa, sinó que també servien per a uns propòsits culturals de més llarga volada. Una mostra d'aquest fet ens el dona un fullet present en l'exposició. Es tracta de la convocatòria del concurs fotogràfic organitzat el 1924 per la secció d'Art i Arqueologia de l'Acadèmia Catòlica. Hi podem veure que el concurs va comptar amb la col·laboració de la Mancomunitat de Catalunya i que en el jurat hi havia destacats personatges com Jeroni Martorell Terrats, director del Servei de Catalogació de Monuments, i Joaquim Folch i Torres, aleshores director del Museu de Barcelona.

El segon àmbit de l'exposició gira a l'entorn de la salvaguarda del patrimoni, del qual Francesc Casañas va ser un actiu defensor. Ho va ser mitjançant la fotografia, però també a través de l'acció directa rescatant peces patrimonials i treballant activament en pro de la creació d'un Museu de la Ciutat.

En aquesta sala, a més de fotografies, s'hi exposen peces donades al fons del museu per Francesc Casañas i la seva vídua i dibuixos de peces arqueològiques

fets pel seu amic Lluís Mas, al costat de documents en pro de la construcció d'un Museu de la Ciutat.

A fi de posar en relleu la gran importància de l'inventari fotogràfic de l'art religiós del Vallès fet per Casañas i Mas, s'han fet dialogar peces i fotografies. Així, per exemple, al costat de les restes cremades de la creu processional de Sant Vicenç de Jonqueres s'hi ha posat la foto que Casañas va fer abans del 1936. Peça i fotografia dialoguen i es complementen, i és així que es podem copsar l'inestimable document que aquest fons fotogràfic representa per als estudiosos de l'art religiós del país.

Casañas, com a membre actiu de l'Acadèmia Catòlica, va viure els canvis que es van produir en la dècada del 1910 i que van conduir la institució des de les posicions del catolicisme integrista de Sardà i Salvany cap a posicions properes als predicats del noucentisme i d'un marcat catalanisme de la mà de Lluís Carreras. De fet, l'inventari fotogràfic que van portar a terme Casañas i Mas materialitzava una de les conclusions del Congrés d'Art Cristià, de la qual va ser secretari Carreras, que recomanava la urgència que l'Església confeccionés inventaris gràfics per evitar la pèrdua d'obres d'art.

El tercer àmbit de la mostra s'ha dedicat a la tasca que Casañas va fer com a fotoreporter. Són fotografies que ens parlen per si soles i ens traslladen a uns anys convulsos i plens de dinamisme i en els quals s'aposta per la cultura en un sentit ampli. Un mural ple de retall de diaris i revistes ens trasllada a aquells anys.

L'exposició, comissariada per Isabel Argany i Comas, s'ha elaborat amb la col·laboració dels arxivers Isabel Pardo i Navarro i David González i Ruiz, que han contribuït decisivament al coneixement que teníem d'aquest autor gràcies a les seves investigacions, acudint a diversos centres, fonamentalment l'Arxiu Municipal de Barcelona. Properament es podrà disposar del catàleg de l'exposició, amb textos d'Isabel Pardo, David González i Rafel Torrella, que recullen el seu perfil biogràfic i el resultat de totes aquestes investigacions. Per això no ens hi estenem més. Val a dir, un cop més, que hem comptat amb el suport de la família, que ha aportat coneixements i objectes per a l'exposició, i també amb la col·laboració dels germans Mas i Sangés, del Sr. Esteve Renom i Pulit i de l'Acadèmia Catòlica.

Fotografia 3. Vista de l'exposició. Autor: Genís Ribé (MHS).

L'exposició té una extensió al vestíbul de la Biblioteca del Vapor Badia, on es presenta una mostra de les nombrosíssimes publicacions on es veu reflectida l'obra de Casañas. Així mateix, diversos alumnes de l'Escola Illa han revisitat i fotografiat diversos llocs dels quals Casañas havia deixat l'empremta i la seva experiència ha quedat reflectida en un mural de l'exposició i en un vídeo.... Finalment, l'Església de Sant Fèlix, inclogué, en la seva exposició de Festa Major i dins l'habitual mostra d'art litúrgic, algunes de les peces fotografiades per Casañas i diversos fotògrafs de la ciutat s'estan fent ressò de l'exposició.

L'Ajuntament de Sabadell impulsa la generació de coneixement i la seva difusió, posant-lo al servei

de la ciutat, a través dels seus museus i el seu arxiu. L'objectiu d'aquestes institucions és la conservació, el tractament tècnic, la catalogació i la difusió des seus fons i col·leccions: patrimoni moble, patrimoni immoble i documental configuren tot un conjunt patrimonial d'immensa riquesa que, entre arxiu i museus, arrenca del període neolític i arriba fins als nostres dies. Sovint aquest patrimoni és fruit de donacions ciutadanes, com és el cas que ens ocupa. Agraïm, doncs, un cop més la donació que féu la família Casañas d'aquest fons. Sense la seva generositat, aquest patrimoni no seria avui públic, i per tant no en podríem gaudir ni conservar-lo per ara i per a les generacions futures.

Les exposicions que fa el MHS susciten l'interès ciutadà per diverses raons, però n'hi ha una d'essencial i és que tothom hi troba un o altre element d'identificació, local o de país, o totes dues coses alhora: ja sigui en les exposicions dedicades al món tèxtil, a l'arqueologia (perquè són reflex de l'assentament humà al nostre territori i no en un altre), ja sigui en les de fotografia, que, com aquesta, reflecteixen la manera de viure dels nostres avantpassats.

El compromís del Museu d'Història és continuar potenciant el patrimoni de la ciutat, la recerca i la difusió, per tal de poder-lo compartir i generar aquest sentiment d'identificació que no és altra cosa que una forma de convivència i de gaudi de la cultura. ●